

ЯЛТУШКІВСЬКІЙ ДОСЛІДНО-СЕЛЕКЦІЙНІЙ СТАНЦІЇ ІБКІЦБ НААН УКРАЇНИ – 125

ЯГОЛЬНИК О.О. –

головний фахівець ІБКіЦБ НААН України,
редактор журналу «Біоенергетика/
Bioenergy»;

ЯГОЛЬНИК О.Г. –

журналіст, у 1997-2019 рр. –
член редколегії журналу «Цукрові
буряки», в 2011 – 2020 рр. – журналу
«Біоенергетика».

Якби довелося скласти список «найкрутіших» українських науково-дослідних установ, то в цей список обов'язково потрапила б і Ялтушківська ДСС Інституту біоенергетичних культур і цукрового буряка НААН, що є однією з найстаріших науково-дослідних установ України з селекції цукрових буряків та біоенергетичних культур.

Наразі ЯДСС, яку з повним правом можна розглядати як показовий для більшості науково-дослідних підприємств підрозділ України, була організована в 1898 році за ініціативою власника місцевого цукрового заводу М. І. Зайцева.

Засновник станції, який чудово розумів важливість наукових досліджень для успішного розвитку вітчизняного буряківництва, перш за все зробив ставку на розвиток селекції і насінництва. Відтак, перед Ялтушківською станцією вже у перші роки її існування було поставлене триєдине завдання — створити нові вітчизняні сорти цукрових буряків, які б давали високий урожай, мали підвищену цукристість і були добре пристосовані до місцевих умов.

До вирішення цих питань активно долучився перший директор Ялтушківської станції і науковий керівник селекційних робіт І. С. Вольський, який особливу увагу приділяв технічному обладнанню лабораторії се-

лекції, що, як на той час, було доведено до високого рівня і навіть особисто удосконалив прилад одержання мезги, який по праву дістав назву «Прес Вольського» і з успіхом довгий час використовувався в селекційній практиці.

А ось як виглядає хронологія розвитку ЯДСС у історичному аспекті.

У 1898–1926 рр. в пріоритеті ялтушківців було розмноження насіння цукрових буряків фабричної генерації зарубіжних фірм і започаткування наукової роботи з селекції цукрових буряків по створенню високоврожайних з підвищеною цукристістю вітчизняних сортів, до якої крім самого І. С. Вольського долучилися селекціонери Є. П. Костецький, Е. С. Пекарський та І. В. Вітман.

1926–1934 рр. пройшли під знаком реорганізації мережі науково-дослідних установ Головцукру і організації в 1934 р. Ялтушківського розширеного селекційного пункту по цукрових буряках за рахунок передачі лабораторного обладнання і селекційних матеріалів цукрових буряків з Немерчанської ДСС.

1934–1941 рр. запам'яталися активною цілеспрямованою роботою селекціонерів Л. І. Федоровича і Г. С. Мокана на ниві селекції багаторосткових сортів цукрових буряків з високими показниками врожайності і цукристості, а також плідним пошуком рослин насінників з однонасінними клубочками і створенням перших зразків одноросткового насіння.

1945–1958 рр. — переведення Ялтушківського селекційного пункту на селекцію по створенню сортів однонасінних цукрових буряків за участю селекціонерів О. В. Попова, Г. С. Мокана.

1958–1980 рр. — впровадження у виробництво однонасінного сорту цукрових буряків — Ялтушківський однонасінний, що відкрило перспективу повної механізації виробництва цукрової сировини; цілеспрямовані дослідження з питань поліпшення однонасін-

них цукрових буряків, створення нових високопродуктивних сортів, в тому числі Ялтушківського одн.30; вихід на арену і долучення до ветеранів селекції О. В. Попова та Г. С. Мокана плеяди нових селекціонерів (А. Я. Овчаренко, С. А. Мандзій, Г. В. Красовський, В. А. Яковець, Г. А. Красовська, О. Т. Сук).

1980–2000 рр. — продовження і поглиблення науково-дослідних робіт зі створення однонасінних сортів-популяцій цукрових буряків, поступовий перехід на створення гібридів на ЧС-основі та розширення масштабів селекційної роботи по створенню ЧС-гібридів, районування перших гібридів Білоцерківський ЧС-57, Ялтушківський ЧС-72 та ін. (селекціонери М. В. Роїк, С. А. Мандзій, Г. В. Красовський, В. А. Яковець, Г. А. Красовська, В. М. Хімич, М. І. Берладін, О. Т. Сук).

1981 р. — перейменування Ялтушківського розширеного селекційного пункту в Ялтушківську дослідно-селекційну станцію.

1993–2020 рр. — участь в загальному селекційному процесі (програма «Бетаінтеркрос») по створенню високопродуктивних гібридів цукрових буряків на ЧС-основі, розширення масштабів і методів селекції, залучення в селекційний процес принципово нових матеріалів, започаткування комплексних досліджень із селекції та технологій вирощування біоенергетичних культур на малопродуктивних землях, у т.ч. здійснення перших пілотних проєктів вирощування біоенергетичних культур міскантус гігантський «Осінній зорецьвіт», міскантус китайський «Місячний промінь», міскантус цукровітковий «Снігова королева» авторства Інституту біоенергетичних культур і цукрових буряків НААН на маргінальних землях у селі Черешнева Барського району Вінницької області. Починаючи з 2008 року на ЯДСС проводяться дослідження з вивчення агротехніки вирощування й свічграсу, енергетичної верби та інших нових видів біоенерге-

Дослідження по програмі 2020

Вивчення поліпшувачів ґрунту - біологічне землеробство

Позакореневе підживлення міскантусу

тичних культур. У 2011 році на базі лабораторії ґрунтозахисного землеробства ЯДСС утворена лабораторія технологій вирощування біоенергетичних культур на малопродуктивних землях. У 2019 р. закладено демонстраційний дослід із семи сортів свічграсу се-

лекції США: Дакота, Самбурст, Шавні, Аламо, Канлоу, Ліберті, Інденпенденс та двох сортів селекції ІБКіЦБ: Морозко та Лядовське. Дослідження особливостей вирощування свічграсу (проса прутіподібного) на малопродуктивних землях ЯДСС, які розпочаті у 2009 році,

Стан земельної ділянки до закладання плантацій біоенергетичних рослин.

продовжуються і в даний час (селекціонери М. В. Роїк, В. В. Литвинюк, В. А. Яковець та ін.).

Власне, Ялтушківська дослідно-селекційна станція й сьогодні по праву залишається провідним науковим центром регіону з питань сільськогосподарського виробництва, плідно працює над впровадженням досягнень науки у виробництво, розширенням об'ємів селекційної роботи по створенню сортів та гібридів кормових буряків, вивченням агротехнічних основ вирощування біоенергетичних культур тощо. Пріоритетні напрямки науково-виробничої діяльності ЯДСС:

- розробка механізованих технологій вирощування високопродуктивних багаторічних злакових культур, енергетичної верби та тополі для виробництва видів біопалива;
- вивчення енергетичного потенціалу сучасних гібридів цукрових буряків, цукрового та зернового сорго як сировини для виробництва біоетанолу та біогазу;
- розробка основ насінництва і розсадництва біоенергетичних культур, що забезпечують високий коефіцієнт їх розмноження;
- створення нових сортів міскантусу, проса прутіподібного та енергетичної верби;
- розробка системи оцінки потенціалу батьківських форм та створення високопродуктивних гібридів цукрових буряків стійких до стресових умов довкілля, ризоманії, нематоди, хвороб листового апарату та гнилей коренеплодів;
- створення нових вихідних селекційних матеріалів цукрових буряків з високими якісними показниками;
- створення одноросткових та багаторосткових сортів кормових буряків;
- створення сучасних сортів гречки з неосипаючими плодами та ярого ячменю пивоварного напрямку використання;
- розмноження та насінництво високопродуктивних сортів озимих та ярих зернових культур.

До здобутків ЯДСС можна включити й те, що спеціалісти станції щедро діляться з колегами набутим досвідом — регулярно проводять наради-семінари з питань селекції, насінництва, технології виробництва цукрових буряків та біоенергетичних культур, надають консультації виробничникам на місцях, впроваджують свої наукові розробки в насінницьких господарствах по вирощуванню насіння цукрових буряків, успішно проводять роботи по насінництву зернових, зернобобових, круп'яних культур і впровадженню кращих сортів у виробництво. ЯДСС також пропонує зацікавленим особам та організаціям елементи технології вирощування біоенергетичних культур. Тут, зокрема, можна ґрунтовно познайомитись із теоретичними основами та практичними рекомендаціями екологічно-берігаючого вирощування зернового та цукрового сорго, як сировини для виробництва біопалива, освоїти прийоми зонального розміщення та адаптивних технологій вирощування нових видів біоенергетичних культур для виробництва твердого біопалива (світч-грас, міскантус, енергетична верба) і елементи технології вирощування цукрових буряків як сировини для виробництва біопалива, по-

бачити зближка видовий та сортовий склад нових видів біоенергетичних культур, що рекомендуються для вирощування в зоні Лісо-степу України, придбати за вигідними цінами під час весняного сезону насіння проса прутоподібного (світчграсу), ризоми міскантусу, посадковий матеріал (живці) для вегетативного розмноження енергетичної верби тощо.

Активно співпрацює колектив станції і з провідними європейськими дослідними установами за міжнародною програмою Горизонт — 2020. Зокрема на станції закладено пілотний проєкт з вирощування біоенергетичних культур на малопродуктивних землях. Ця робота виконується за міжнародним проєктом «Стале вирощування біомаси на маргінальних землях Європи (SEEMLA)». Над виконанням цього проєкту станція співпрацює з Агентством з поновлюваних ресурсів (FNR, Німеччина), Інститутом енергетики та екологічних досліджень (IFEU, Німеччина), Бранденбурзьким технічним університетом (BTU-CS, Німеччина), Університетом Демокріта Фракії (DUTH, Греція), Децентралізованим адмініструванням Македонії і Фракії (DAMT, Греція), та Лігою з охорони навколишнього середовища (Legambiente, Італія).

Ялтушківська ДСС і на сьогоднішній день є добре організованою науковою установою зі зміцненою матеріально-технічною базою, «перлиною» якої, звичайно, є її лабораторно-селекційний тепличний комплекс, що, за нашими даними, не має рівних в аграрній структурі України. До речі, побудований значною мірою завдяки зусиллям його колишніх керівників і видатних учених та організаторів науки — академіка, д.с.-г. наук, професора В. Ф. Зубенка та академіка, віце-президента НААН України, д.с.-г. наук, професора, Заслуженого діяча науки і техніки України, директора ІБКЦБ М. В. Роїка. Статистика підтверджує: в той період коли М. В. Роїк працював завідувачим відділом селекції цукрових буряків і заступником директора з наукової роботи, а потім директором станції, сорти Ялтушківської ДСС займали до 50% від усієї посівної площі цукрових буряків у колишньому Радянському Союзі. То був дійсно успіх і рекорд, достойний для занесення в Книгу Рекордів Гіннеса.

На жаль, чимало інших здобутків, із якими колектив зустрічає свій 125-річний ювілей, залишилися «за кадром». У цій короткій публікації за браком місця вдалося висвітлити лише невелику частину зрушень і досягнень української аграрної науки та практики, до яких причетний колектив ЯДСС. Але необхідно визнати й інше: в історії ЯДСС були, як мовиться, не тільки сонячні, а й «похмурі дні». Серйозні труднощі звалились на плечі її колективу на початку 90-х років ХХ ст. після розпаду Радянського Союзу. Наприкінці 90-х років боляче вдарила економічна криза. Вистояли!

Важкі часи разом із усією країною переживає станція й нині. Та навіть у екстремальних умовах воєнного стану колектив «не складає рук» і, незважаючи на труднощі, продовжує свою, визнану в Україні й світі наукову та господарську діяльність — успішно виконує не лише наукові, а й мобілізаційні завдання, спрямовані на забезпечення продовольством,

зміцнення енергетичної безпеки країни й відновлення основи основ держави — родючості ґрунтів. Вагомий урожай на 170 га фабричних цукрових буряків, майже 800 га сої, 340 га соняшника та ряд ін. культур тут вирощено й у 2023 році. Результатом діяльності колективу є також створення великої кількості сортів і гібридів цукрових та кормових буряків, гречки, ярого ячменю, біоенергетичних культур. І в 2023 році до «Держресстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні», внесено 3 гібриди — «Рутенія 11», «Рутенія 12» та «Рутенія 13», що створені за участю

Ялтушківської ДСС і за продуктивними показниками перевищили не лише українські стандарти, але й стандарти зарубіжної селекції.

Тобто, зустрічає ЯДСС свій ювілей справді вагомими здобутками. Гадаємо: і вміщені в цій статті фотознімки, які зроблено в різні роки на її дослідних ділянках та біоенергетичних плантаціях, мабуть, краще будь-яких слів підтверджують переваги роботи її науково-виробничого колективу і наочно показують: у Ялтушківці живуть і працюють над розвитком науки й сільськогосподарської та біоенергетичної галузей дійсно справжні господарі землі.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:

<http://yaltushkiv-selection.com.ua/about-as/>
<http://yaltushkiv-selection.com.ua/naukova-robota1/>
<https://bio.gov.ua/>
<https://bio.gov.ua/uk/bioenergy/news/> та ін.

